

*Корват Олена Валеріївна*

*Харківський національний економічний університет*

*імені Семена Кузнеця, Харків, Україна*

*Кравченко Катерина Вадимівна*

*Харківський національний економічний університет*

*імені Семена Кузнеця, Харків, Україна*

**СТРАХУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ  
СТАБІЛЬНОГО ФІНАНСОВОГО СТАНУ  
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА**

*Анотація.* Обоснована необхідність применения сільськогосподарськими підприємствами механізмів страхування для зниження впливу ризиків діяльності на фінансові результати. Выделены основные объекты, которые целесообразно страховать с целью обеспечения стабильного финансового состояния. Установлено влияние видов страхования, обеспечивающих возможность получения сільськогосподарськими підприємствами страхових виплат при наступленні страхового випадку для восстановления активів, выполнения обязательств, покрытия чрезмерных расходов и возмещения недополученных доходов, на статьи финансовой отчетности.

*Ключевые слова:* сільськогосподарське підприємство, ризик діяльності, стабільне фінансове становище, вид страхування, страхові виплати, восстановление активів, выполнение обязательств, покрытие расходов, возмещение недополученных доходов, статьи финансовой отчетности.

*Korvat Olena V.*

*Simon Kuznets Kharkiv National University  
of Economics, Kharkiv, Ukraine*

*Kravchenko Katerina V.*

*Simon Kuznets Kharkiv National University  
of Economics, Kharkiv, Ukraine*

**INSURANCE AS AN INSTRUMENT OF ENSURING**

**A STABLE FINANCIAL STATE OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISE**

*Abstract.* The need of application of insurance mechanisms for agricultural enterprises to reduce the impact of risks on financial results of the activity was substantiated. The basic objects

*that it is expedient to insure in order to ensure a stable financial condition were distinguished. The influence of types of insurance that provide to agricultural enterprises with the opportunity to receive insurance indemnity when the insured event for recovery of assets, performance of obligations, cover the excessive costs and compensation for lost revenue on the financial statement items was found.*

**Keywords:** *agricultural enterprise, risk of activity, stable financial position, class of insurance, insurance indemnity, recovery of assets, performance of obligations, cover the excessive costs, compensation for lost revenue, the financial statement items.*

Сільськогосподарське виробництво є однією з базових галузей України. На вищому рівні керівництва держави визнається, що «стабільна робота підприємств галузі є важливим чинником піднесення економіки та забезпечення надійного підґрунтя для продовольчої незалежності країни» [1].

В умовах хаотичних змін та дисбалансів економіки стійкий розвиток будь-якого підприємства залежить від достатності фінансових ресурсів. В аграрному секторі рівень несприятливого впливу випадкових факторів, порівняно з іншими галузями народного господарства, вище та обумовлений, у першу чергу, «погодно-кліматичними, ціновими та законодавчими ризиками» [2, с. 14]. Проте, це далеко неповний перелік небезпек, що загрожують стабільному функціонуванню сільськогосподарського підприємства.

Страховання є одним з ефективних інструментів ризик-менеджменту. Воно широко використовується у світовій практиці для зниження ризиків сільськогосподарської діяльності. Розв'язанню проблем забезпечення фінансової стійкості господарств аграрного сектору, їх сталого розвитку та стабілізації фінансового стану через механізми страхування присвячено чимало ґрунтовних досліджень вітчизняних науковців, зокрема О. Гудзь [2], М. Дем'яненка [3], О. Кіпрєєвої [4], Р. Смоленюк [5], О. Свістунова [6], Л. Худолій [7], А. Шолойко [8].

Однак, слід відзначити, що у наукових роботах не приділяється достатньо уваги переліку об'єктів сільськогосподарського підприємства, які доцільно страхувати для забезпечення його стабільного фінансового стану, та набору

страхових послуг за видами страхування, що дозволяють сільгоспвиробникам відновлювати фінансові ресурси за рахунок страхового відшкодування.

Метою цієї статті є виокремлення видів страхування, що забезпечують отримання підприємствами аграрного сектору страхових виплат у разі настання страхових випадків, для компенсації втрат за статтями фінансової звітності з метою забезпечення стабільного фінансового стану.

Фінансовий стан – важлива комплексна характеристика будь-якого підприємства в окремий момент часу, що дозволяє за сукупністю ознак описати рівень його забезпеченості фінансовими ресурсами для здійснення господарської діяльності та своєчасного виконання ним своїх зобов'язань. Прийнято визначати фінансовий стан як стійкий, нестійкий (передкризовий) або кризовий. Стабільний фінансовий стан характеризує можливість підприємства підтримувати стійкий стан протягом значного періоду часу. Це означає, що підприємство має достатній обсяг фінансових ресурсів і у нього є можливість їх отримання для фінансування операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, а також своєчасного і повного виконання зобов'язань перед контрагентами.

Якщо проаналізувати динаміку фінансових результатів, отриманих сільськогосподарськими підприємствами України за період 2011–2015 рр. (табл. 1), то можна зробити висновок щодо рівня ризику діяльності в аграрному секторі, а також забезпеченості сільгоспвиробників фінансовими ресурсами.

Таблиця 1

Динаміка фінансових результатів діяльності підприємств  
галузі сільського господарства України

%

Показник	Значення за роками					Середнє значення
	2011	2012	2013	2014	2015	
Частка підприємств, які отримали прибуток	83,5	78,6	81,0	84,7	88,9	83,3
Частка підприємств, які отримали збиток	16,5	21,4	19,0	15,3	11,1	16,7
Рівень рентабельності операційної діяльності	24,7	22,5	11,8	21,4	43,1	24,7
Рівень рентабельності усієї діяльності	19,3	16,2	8,6	9,3	30,5	16,8

\* складено за даними Державної служби статистики України [9; 10; 11]

Згідно з табл. 1 середній рівень рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств за останні п'ять років дорівнював 24,7 %, але за показником частки збиткових підприємств ймовірність отримати збитки в аграрному секторі – 16,7 %. Факт, що середній рівень рентабельності усієї діяльності майже у 1,5 рази нижче рентабельності операційної діяльності, свідчить про високий рівень витрат і збитків підприємств галузі сільського господарства за фінансовою та інвестиційною діяльністю. Це вказує на те, що аграрні господарства України відчують потребу в фінансових ресурсах.

За підсумками проекту ОЕСР [12, с. 27] нестача фінансування поряд з інфляцією і нестабільністю цін на ринку є значними перешкодами ведення агробізнесу. Страхування може сприяти розширенню доступу сільгоспвиробників до фінансових ресурсів шляхом зниження ризиків сільськогосподарської діяльності та зменшення зобов'язань перед банками щодо забезпечення кредиту [12, с. 64]. Договори страхування передбачають компенсацію збитків внаслідок страхових випадків, і, таким чином, збільшують можливості отримання прибутку, тобто забезпечують стабільність фінансового стану.

Для придбання сільськогосподарським підприємством комплексного страхового захисту доцільно виділити об'єкти, що можуть бути застрахованими згідно із законодавством України [13]. Авторами запропоновано поділити об'єкти на чотири групи: активи, зобов'язання, витрати та доходи (табл. 2).

Таблиця 2

Перелік об'єктів сільськогосподарського підприємства, що можуть застраховані

Група об'єктів	Об'єкти
Активи	- будівлі, споруди, сільськогосподарська техніка, транспорт, багаторічні насадження, сільськогосподарські тварини, сільськогосподарські культури - виробничі запаси, сільськогосподарська продукція, товари - заборгованість контрагентів перед підприємством
Зобов'язання	- заборгованість підприємства щодо погашення кредитів - зобов'язання щодо відшкодування шкоди третім особам
Можливі витрати	- витрати на посів і пересівання сільськогосподарських культур - витрати на відшкодування шкоди третім особам - непрямі витрати від надзвичайних подій (стихійних явищ, пожежі, тощо)
Майбутні доходи	- майбутній врожай - доходи від реалізації продукції

Кожний з об'єктів (табл. 2) може бути застрахований за окремим видом добровільного або обов'язкового страхування [13, ст. 6-7]. Види, які найбільш характерні для страхування об'єктів сільськогосподарського підприємства, наведені у табл. 3. Отримання господарствами аграрного сектору страхових виплат у разі настання страхових випадків спрямовуються на відновлення активів, виконання зобов'язань, покриття надмірних витрат або відшкодування недоотриманих доходів. Компенсація втрат за рахунок страхування систематизована за статтями фінансової звітності (табл. 3).

Таблиця 3

Види страхування, що забезпечують компенсацію втрат  
сільськогосподарського підприємства за статтями фінансової звітності

Вид страхування	Об'єкти	Статті фінансової звітності*
1	2	3
Добровільне страхування сільськогосподарської продукції	Багаторічні насадження, Сільськогосподарські культури, Тварини Сільськогосподарська продукція Майбутній врожай Витрати на посів і пересівання	Довгострокові біологічні активи (Ф1) Поточні біологічні активи (Ф1) Незавершене виробництво (Ф1) Готова продукція (Ф1) Виробничі запаси (Ф1) Товари (Ф1) Чистий дохід від реалізації продукції (Ф2) Собівартість реалізованої продукції (Ф2) Операційні витрати (Ф2)
Добровільне страхування наземного транспорту	Сільськогосподарська техніка Транспорт	Основні засоби (Ф1) Надзвичайні витрати (Ф2)
Добровільне страхування вантажів та багажу	Товари Витрати на перевезення товарів	Товари (Ф1) Витрати на збут (Ф2)
Добровільне страхування кредитів	Заборгованість з погашення кредитів	Довгострокові кредити банків (Ф1) Короткострокові кредити банків (Ф1) Фінансові витрати (Ф2)
Добровільне страхування майна та добровільне страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	Будівлі, споруди Запаси, Товари Сільськогосподарська продукція Непрямі витрати від надзвичайних подій	Основні засоби (Ф1) Інвестиційна нерухомість (Ф1) Виробничі запаси (Ф1) Готова продукція (Ф1) Товари (Ф1) Надзвичайні витрати (Ф2)
Страхування фінансових ризиків	Заборгованість контрагентів Доходи від реалізації продукції	Дебіторська заборгованість (Ф1) Чистий дохід від реалізації продукції (Ф2) Собівартість реалізованої продукції (Ф2) Надзвичайні витрати (Ф2)

\* Ф1 – баланс, Ф2 – звіт про фінансові результати

Закінчення табл. 3

1	2	3
Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів	Зобов'язання та витрати на відшкодування шкоди третім особам	Поточні та довгострокові зобов'язання (Ф1) Надзвичайні витрати (Ф2)
Добровільне страхування відповідальності	Зобов'язання та витрати на відшкодування шкоди третім особам	Поточні та довгострокові зобов'язання (Ф1) Надзвичайні витрати (Ф2)

Відомо, що фінансовий стан оцінюється на базі фінансової звітності. У разі настання страхового випадку розмір статей фінансової звітності (табл. 3) корегується за рахунок страхового відшкодування, що у свою чергу відображається на показниках діяльності підприємства, за якими оцінюється фінансовий стан. Застосування страхування надає підприємству можливість зберегти активи і показники чистого доходу від реалізації продукції, зменшувати витрати, собівартість та зобов'язання. В результаті ризикові події не будуть суттєво відображатись на показниках фінансового стану: ліквідності, платоспроможності, рентабельності і фінансової стійкості підприємства.

Таким чином, активне впровадження у використання сільськогосподарськими підприємствами інструменту страхування сприяє їх фінансовому захисту, стабільній діяльності та підтриманню стійкого стану протягом тривалого періоду.

Враховуючи переваги страхування слід відзначити, що в Україні існують причини, які стримують обсяги споживання страхових послуг аграрними підприємствами. Найважливішими з них є відсутність у сільгоспвиробників достатнього обсягу фінансових ресурсів, щоб придбати страховий захист у повному обсязі, а також відсутність на страховому ринку гарантій повної та своєчасної сплати страховиками страхових відшкодувань.

Отже, страхування для сільськогосподарських підприємств може стати інструментом забезпечення стабільного фінансового стану. Проте проблеми ринку агрострахування в Україні потребують втручання держави в його

розвиток, зокрема через державну підтримку сільгоспвиробників та державне регулювання страхових відносин між страховими компаніями і сільськогосподарськими підприємствами.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Вітання Президента з нагоди Дня працівників сільського господарства [Електронний ресурс] : 20 лист. 2016 р. // Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/vitannya-prezidenta-z-nagodi-dnya-pracivnikiv-silskogo-gospo-38794>.

2. Гудзь О. Є. Забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія, практика : автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.04 / О. Є. Гудзь ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. екон." УААН. – К., 2007. – 36 с.

3. Дем'яненко М. Я. Фінансові проблеми формування та розвитку аграрного ринку [Електронний ресурс] : доповідь на Дев'ятих річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників 26-27 квіт. 2007 р. / М. Я. Дем'яненко // Бухгалтерський портал Облік і фінанси АПК. – Режим доступу : <http://magazine.faaf.org.ua/finansovi-problemi-formuvannya-ta-rozvitku-agrarnogo-rinku.html>.

4. Кіпрєєва О. Ю. Підвищення ролі страхових відносин у формуванні сталого розвитку сільського господарства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / О. Ю. Кіпрєєва ; Миколаїв. держ. аграр. ун-т. – Миколаїв, 2011. – 20 с.

5. Смоленюк Р. П. Страховий захист господарств аграрного сектору : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.04.01 / Р. П. Смоленюк ; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2004. – 20 с.

6. Свістунов О. С. Страхування в системі забезпечення фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / О. С. Свістунов ; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – К., 2010. – 20 с.

7. Худолій Л. М. Розвиток фінансового обслуговування аграрного сектору економіки України / Л. М. Худолій // Науковий вісник Національного

університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2013. – Вип. 181 (5). – С. 7 – 13.

8. Шолойко А. С. Страховий захист виробництва продукції рослинництва від природно-кліматичних ризиків : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / А. С. Шолойко ; ННЦ "Ін-т аграр. економіки" УААН. – К., 2010. – 20 с.

9. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2012 рік : статистичний бюлетень. – К. : Держстат України, 2013. – 88 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : [http://uga-port.org.ua/sites/default/files/bl\\_oepv\\_12.pdf](http://uga-port.org.ua/sites/default/files/bl_oepv_12.pdf).

10. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2014 рік : статистичний бюлетень. – К. : Держстат України, 2015. – 84 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat\\_u/publ7\\_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm).

11. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2015 рік : статистичний бюлетень. – К. : Держстат України, 2016. – 48 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : [www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat\\_u/publ7\\_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm).

12. Політика щодо інвестування у сільське господарство: Україна [Електронний ресурс] : Звіт за підсумками проекту ОЕСР Стратегія секторної конкурентоспроможності для України, груд. 2014. – 92 с. – Режим доступу : [http://www.oecd.org/globalrelations/Agricultural\\_Investment\\_Policies\\_Ukraine\\_UKR.pdf](http://www.oecd.org/globalrelations/Agricultural_Investment_Policies_Ukraine_UKR.pdf)

13. Про страхування : Закон України від 07.03.96 № 86/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр/>.